

8) у ранньому віці здатні простежувати причинно-наслідкові зв'язки, робити правильні висновки;

9) можуть тривалий час концентрувати свою увагу на одній справі, вони буквально «занурюються» в заняття, якщо воно їм цікаве;

10) мають сильно розвинуте почуття гумору;

11) постійно намагаються розв'язувати проблеми, які їм поки не під силу;

12) відзначаються різноманітністю інтересів, що породжує схильність починати кілька справ одночасно;

13) часто роздратовують ровесників звичкою поправляти інших і тим, що вважають себе такими, які завжди мають рацію;

14) їм бракує емоційного балансу, вони часто нетерплячі та поривчасті.

►► Діагностичні етапи обдарованості.

Виявлення обдарованих учнів – досить складна багатоступінчаста процедура. Один із провідних фахівців в цій області Щебланова О. І. виділяє сім діагностичних етапів.

1. Номінація (назва); імена кандидатів в обдаровані.

2. Виявлення проявів обдарованості в поведінці і різних видах діяльності учня на підставі даних спостережень, рейтингових шкал, відповідей на анкети тощо.

3. Вивчення умов і історії розвитку учня в сім'ї, його інтересів, захоплень, відомостей про сім'ю, про ранній розвиток дитини, про її інтереси та незвичайні здібності за допомогою опитувальників і інтерв'ю.

4. Оцінка учня його однолітками зведення про здібності, що не виявляються в успішності й досягненнях за допомогою опитувальників.

5. Самооцінка здібностей, мотивації, інтересів успіхів за допомогою опитувальників, самозвітів, співбесіди.

6. Оцінка робіт (зокрема й екзаменаційних), досягнень, шкільної успішності.

7. Психологічне тестування: показники інтелектуального (особливості абстрактного і логічного мислення, математичні здібності, технічні здібності, лінгвістичні здібності, пам'ять тощо), творчого й особового розвитку учня за допомогою психодіагностичних тестів [5, с. 49].

Робота з обдарованими дітьми – складний і довготривалий процес. Від її правильної організації багато в чому залежить майбутнє талановитих дітей, їх подальша адаптація в суспільстві. Ми добре усвідомлюємо, що В.О. Сухомлинський у свій час бачив далеко наперед. Усе те про що він говорив писав і застосовував на практиці, відповідає сьогоденню, воно навколо нас, у нашій повсякденній педагогічній лабораторії.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. «Про затвердження Державної цільової програми роботи з обдарованою молоддю на 2007 – 2010 роки» Постанова Кабінету Міністрів України № 1016 // Урядовий кур'єр. – 8 серпня. – 2007.

2. Сухомлинський В.О. Вибрані твори в 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – Т. 2. – К.: Рад. шк., 1976.

3. В.О. Сухомлинський Народження громадянина / В.О. Сухомлинський. – К., 1979.

4. Сухомлинський В.О. Серце віддане дітям / В.О. Сухомлинський. – К., 1973.

Кукса Л.П. Виявлення обдарованих дітей та робота з ними / Л.П. Кукса // Педагогічна майстерність. – 2011.

УДК 378.147

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПЕДАГОГА

Любов ДОРОШЕНКО (с. Йосипівка, Кіровоградська обл.)

У статті розглядаються умови розвитку творчого потенціалу педагога у системі шкільної освіти.

Ключові слова: творчість, потенціал, творчий потенціал, педагогічна творчість.

В статті рассматриваются условия творческого потенциала педагога в системе школьного образования.

Ключевые слова: творчество, потенциал, творческий потенциал, педагогическое творчество.

Постановка проблеми. Актуальність теми набуває особливої значущості в сучасних умовах, коли шкільна освіта характеризується значними змінами в усіх сферах свого процесу. Вдосконалюються освітні стандарти, оновлюються програми, змінюються технології навчання, виховання та розвиток особистості школяра. У зв'язку з цим актуалізується проблема розвитку творчого потенціалу вчителя, який зможе забезпечити якісні зміни в освіті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку творчого потенціалу вчителя

знаходить своє відображення у багатьох працях як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників. На думку В. Сухомлинського, розвиток творчості вчителя певною мірою залежить від якості внутрішшкільного управління [7, с.9-10], а дослідник педагогічної творчості С.Сисоєва акцентує увагу на таких важливих факторах педагогічної творчості, як уміння керувати своїм творчим потенціалом, оперативно приймати рішення, розв'язувати складні педагогічні завдання [6, с.159-160]. Російський вчений М. Поташич розглядає проблему управління

розвитком творчості вчителя з позицій оптимізації навчального-виховного процесу школи. У дослідженнях Л. Ващенко, В. Пікельної проблема творчості вчителя розглядається у контексті змін функціонального складу менеджерів шкільної освіти [8, с.29-30]. Разом із тим, оновлення шкільної освіти, забезпечення її якості на рівні європейських та світових стандартів актуалізує подальше дослідження розвитку творчості вчителя.

Мета статті: дослідити педагогічні умови і механізми, що забезпечують формування та стимулювання активності і творчості педагога у системі шкільної освіти.

Виклад основного матеріалу Оскільки розвиток творчого потенціалу вчителя пов'язаний з управлінням такою діяльністю, виникає необхідність у трактуванні основних понять.

У наукових дослідженнях педагогічна творчість визначається як оригінальне й ефективно розв'язання вчителем навчально-виховних завдань, збагачення теорії й практики навчання.

Відомий дослідник даної проблеми В.Г. Риндак розглядає наступні характеристики творчості як виду діяльності:

- а) наявність протиріч, проблемної ситуації або творчого завдання;
- б) соціальна і особистісна значимість і прогресивність щодо внеску в розвиток суспільства і особистості;
- в) наявність об'єктивних (соціальних і матеріальних) передумов та умов творчості;
- г) наявність суб'єктивних (особистісних якостей – знань і умінь, позитивної мотивації, творчих здібностей особистості) передумов для творчості;
- д) новизна й оригінальність процесу або результату.

Автор розглядає творчість як один із видів діяльності, для якої необхідні як об'єктивні, так і суб'єктивні особистісні умови, з наслідками прогресивними, значимими, що вирізняються новизною і оригінальністю.

Під «потенціалом» ряд дослідників розуміють «зону ближчого розвитку» (Л.С. Виготський), вважаючи, що поняття «потенціал» в психологічному плані враховує не тільки задатки, а також і «психологічні резерви» особистості, які досі, в силу різних причин, залишилися невикористаними [4, с.25-26].

Психологи і педагоги, характеризуючи поняття «творчий потенціал», зазначають, що це інтерактивна, синтетична якість, яка характеризує міру можливості особистості здійснювати діяльність творчого характеру; сукупність реальних можливостей для здійснення такої діяльності, відкритість новому,

ступінь розвитку мислення, його гнучкість, не стереотипність, оригінальність, установку на нетрадиційне вирішення суперечностей об'єктивної реальності (Л.Н. Москвичова, Т.Г. Браже, С.Р. Евінзон, А.М. Матюшкін).

В.Г. Риндак творчий потенціал учителя розглядає як систему особистісних здібностей (винахідливість, уява, критичний розум, відкритість до всього нового), що дозволяють оптимально змінювати прийоми дій у відповідності до нових умов і знань, умінь, переконань, які визначають наслідки діяльності (новизну, оригінальність, особливості підходів об'єкта до здійснення діяльності) й у підсумку спонукають особистість до творчої самореалізації і саморозвитку [4, с. 26-27].

Очевидно, немає іншого такого педагога, який би стільки розмірковував, уболівав і написав про творчу особистість шкільного вчителя, скільки В.О. Сухомлинський. В усіх його найвідоміших книгах та в більшості статей знаходять актуальне відображення найрізноманітніші аспекти соціально-гуманітарної, психолого-педагогічної, фахової і практичної підготовки вчителя [1, с. 195-197].

Проблему творчості В.О. Сухомлинський називав однією з незайманих ділянок педагогічної теорії та освітньо-виховної практики, вважаючи, що для її освоєння треба створити книгу про педагогічні аспекти творчості. На його думку, у педагогічному розумінні творчість не є таким самим творенням духовно-матеріальних цінностей, як у поезії, живописі, музиці тощо. «Педагогічна творчість, – підкреслює вчений, – це бачення людиною свого внутрішнього світу, передусім свого розуму, свого напруження інтелектуальних сил, свого розуміння і творення краси в наслідках своєї праці, своїх зусиль» [8, с.481].

В.О. Сухомлинський був переконаний, що найважливіше завдання навчання і виховання – розкрити задатки і здібності кожної дитини, що дозволило б їй піднятися на високий ступінь трудової майстерності, творчості. Наголошував, що робота вчителя – це творчість, а не буденне заштовхування в дітей знань. Покликання вчителя він бачив у тому, щоб дитина вчилася не заради оцінки, а пізнавала потяг до знань, до чогось нового, до творчості. Василь Олександрович підкреслював, що справжній вчитель-майстер не може жити без творчості, повторюючи одне й те саме все своє життя. Тільки творчий вчитель може розвинути творчі можливості, творчі здібності у дітей.

Головною особливістю педагогічної творчості є те, що об'єктом творчості є дитина, яка постійно змінюється «завжди нова, сьогодні не така, як вчора». «Немає абстрактного учня, – писав Василь Олександрович Сухомлинський, –

до якого можна було б вжити всі закономірності навчання і виховання». Він підкреслював, що самою сутністю педагогічної творчості є думка, задум, ідея, що пов'язані з тисячами повсякденних справ. Саме тому специфіка педагогічної творчості зумовлена тим, що об'єктом і результатом її є творення людини, а не образу [6, с. 91-92].

Враховуючи, що «перед педагогом постає велика кількість важкопрогнозованих, а іноді й непередбачених факторів, які впливають на його діяльність щодо формування творчої особистості дитини», М.Поташник підкреслює, що педагогічна праця нетворчою не буває. Справжню педагогічну творчість учителя слід відрізнити від підробок під неї – оригінальничання, прожектерства, волонтаристського підходу до навчально-виховного процесу. Критерій оцінки педагогічної творчості через її продукт (формування творчої особистості учня та підвищення рівня творчої педагогічної діяльності вчителя) дає змогу відразу відокремити справді педагогічну творчість вчителя від підробок під неї. Виділюють такі специфічні риси педагогічної творчості вчителя:

- об'єкт діяльності є особистість дитини, яка знаходиться у постійному розвитку;
- співтворчий характер суб'єктів педагогічної взаємодії;
- можливість суб'єктивної новизни й оригінальності процесу і результату;
- обмеженість творчої діяльності педагога і учня у навчально-виховному процесі часом;
- вплив на педагогічну творчість вчителя багатьох факторів, які важко передбачити [6, с. 107].

Розвиток особистості відбувається не тільки під впливом зовнішніх стимулів – завдань, а й внутрішнього саморуху, на який до цих пір не зверталася належної уваги в педагогічному процесі. Саме тому результативність педагогічної творчості вчителя значною мірою зумовлена його вмінням створити сприятливі умови для ефективного співробітництва вчителя й учня, які здатні викликати внутрішній саморух як дитини, так і самого вчителя. При цьому слід враховувати, що результат творчої педагогічної діяльності вчителя може мати об'єктивну чи суб'єктивну новизну та оригінальність, а творча навчальна діяльність учнів, як правило, завжди має своїм результатом суб'єктивно нове.

У сучасних умовах професійна праця вчителя набуває якісних відмінностей, зумовлених такими факторами:

- соціальною орієнтацією сучасної школи на розвиток творчих здібностей дітей, їх талантів і обдарованості;
- демократизацією та гуманізацією педагогічної професії. З одного боку зазначені

процеси змінюють громадську позицію вчителя, його взаємовідносини з іншими соціальними інститутами виховання, що позитивно впливає на можливість реалізації вчителем свого творчого потенціалу, а з другого – вимагають від педагогічних колективів утвердження педагогіки співробітництва як життєвого принципу сучасної школи. Співробітництво вчителя й учнів, їх співдружність і співтворчість значною мірою забезпечують створення «ситуації успіху», сприятливої для розкриття творчих можливостей дітей. Процеси гуманізації, демократизації освіти обумовлюють необхідність пошуку нестандартних форм і методів взаємодії школи, сім'ї та громадськості у створенні необхідних умов для розвитку особистості дитини, розкриття її творчих можливостей в освітньому середовищі. Координатором цієї діяльності повинен стати вчитель.

- появою мережі нетрадиційних типів шкіл, альтернативних систем освіти, авторських методик навчання. Все це вимагає від учителя вміння працювати у творчому режимі, постійно вдосконалюватись професійну діяльність, створювати власну творчу лабораторію, спрямовувати викладання будь-якого навчального курсу на розвиток творчих можливостей учнів, їх талантів і здібностей;

- діалектичними протиріччями між соціальною потребою у творчій професійній праці педагога і відсутністю скоординованої підготовки до неї вчителя в системі вузівської, післядипломної професійної освіти та самоосвіти [6, с. 79-81].

Аналіз теоретичних джерел та педагогічної практики дозволяє виділити основні мотиви, які спонукають учителя до творчої продуктивної діяльності: задоволення потреб у особистісному та професійному зростанні, причетність до прийняття важливих управлінських рішень, надання свободи вибору форм та методів навчально-виховної діяльності. Не менш важливою, на думку вчених-практиків ХХ століття С. Березняка та В. Сухомлинського розвиток творчого потенціалу вчителя залежить від суб'єктів внутрішкільного управління та від тих умов, у яких здійснює педагогічну діяльність учитель. Отже, організаційно-управлінський супровід розвитку творчого потенціалу вчителя є одним із основних.

Управління розвитком творчості вчителя передбачає забезпечення наступних організаційно-педагогічних умов.

1. Забезпечення вчителів вільним часом; не варто відволікати їх на завдання, не пов'язані з навчально-виховним процесом, якими б вони на той час важливими чи привабливими керівникам не уявлялися. Виняток становлять екстремальні події в державі, регіоні, школі, житті самих учителів. Керівник повинен пам'ятати думку

В.О. Сухомлинського: «Вільний час вчителя – це корінь, що живить гілки педагогічної творчості» [5, с. 441].

2. Створення сучасної матеріальної бази для творчої педагогічної діяльності (бібліотеки комп'ютери, спеціалізовані кабінети, мультимедійні дошки тощо). Інформатизація освіти як соціокультурного феномену спричинила необхідність визначення ширших освітніх завдань, ніж підготовка «користувачів» персонального комп'ютера та розробників його програмного забезпечення. Новітнім пріоритетом освітньої підготовки стає мета – сформувати у вчителя навички їх ефективного використання, які, безумовно, підвищують рівень сукупної професійної культури вчителя і сприяють формуванню його медіа культури, без якої нині не уявляється по-справжньому творчий учитель. Впровадження нових інформаційних технологій навчальний процес відкриває перспективи щодо гуманізації освіти, розширення і поглиблення теоретичної бази знань, надання результатам навчання практичної значущості, інтеграції навчальних предметів, інтенсифікації та активізації навчально-пізнавальної і пошуково-дослідницької діяльності розкриття творчого потенціалу вчителя. Сучасна педагогічна наука поступово інтегрується систему інноваційних педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій. Широке залучення комп'ютерних засобів та створення нових програмних комплексів, які б активізували основні властивості сприйняття та засвоєння загальних і професійних знань, висунуло проблеми вивчення цих процесів з погляду психолого-педагогічних аспектів комунікації комп'ютерних, навчальних методичних систем та суб'єктів навчального процесу [3, с. 324].

3. Для розвитку творчого потенціалу вчителя потрібно максимально розширити його права у виборі форм і методів навчання і виховання, звернути увагу на розвиток його особистих здібностей та ініціатив. Успіх у цій справі, досягається високим авторитетом директора школи, його доброю вірою в учителя, повагою до його особистості [2, с. 5].

4. У розкритті творчого потенціалу вчителя досить важливі соціально-психологічні фактори. Це офіційний і неофіційний статус учителя в педагогічному колективі, його моральне самопочуття. Створення морально-психологічних умов у школі: доброзичливих ділових стосунків між педагогами, підтримки творчості вчителя з боку керівництва, попередження конфліктів. Сприятливий соціально-психологічний клімат обумовлює творчу атмосферу в педагогічному колективі, яка

попереджує виникнення негативних стосунків [9, с. 28].

5. Планування керівництвом школи творчості вчителів. Джерелами такого планування є аналіз навчально-виховного процесу, виявлення його основних проблем, вивчення особистості кожного вчителя з метою виявлення його творчого потенціалу. Введення до обов'язкових параметрів визначення якості освітньої діяльності школи рівня розвитку творчих здібностей учителів та педагогічного колективу є на сьогоднішній день достатньо перспективним, враховуючи роль та значення педагогічних інновацій у сучасній педагогічній практиці. Але визначення такого рівня передбачає серйозну глибоку та систематичну методичну роботу з вчителями школи. На зміну формалізму в оцінці діяльності вчителя і педагогічного колективу школи мають прийти сучасні об'єктивні методи вимірювань, які ґрунтуються на кваліметричній основі, і, головне, спрямовані не на цькування чи залякування вчителів, а на стимулювання їх свідомого саморозвитку, самовдосконалення. Наявність об'єктивного оцінювання професійної діяльності педагогічних працівників надасть можливість не тільки планувати творче зростання кожного вчителя, а й забезпечить планомірне зростання якості їх професійної діяльності, що видається нам надзвичайно важливим у сучасних умовах [2, с.3-4].

6. Не менш важливою для керівника стає діагностика потенційних можливостей учителя та основних мотивів його професійного зростання. Насамперед, йдеться про організацію науково-методичної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах. Спрямування зусиль на систематичне підвищення фахового рівня та педагогічної майстерності вчителя залежить рівень виховання інтересу до педагогічної діяльності, а значить, і до творчої діяльності. Розуміння керівництва розвитком учителя, вказує на особистісно-зорієнтований підхід до управління педагогічним колективом, який є сьогодні одним із провідних у системі шкільного менеджменту [2, с.6]

7. Важливе значення у розвитку мотивації вчителя до творчої діяльності, на думку багатьох учених, має оцінка його роботи. З цієї точки зору слід зауважити, що оцінка стимулюватиме вчителя, якщо вона достатньо аргументована, тактовна і виноситься з урахуванням можливостей кожного педагога. При цьому необхідно наголосити, що така оцінка не повинна носити тільки суб'єктивний характер, а має враховувати думки й інших суб'єктів внутрішкільного управління. Така практика, на думку вчених, стимулює діяльність учителя, заохочує його до творчої праці, сприяє

згуртуванню колективу. «Оцінка роботи вчителя, – зазначає Є. Березняк, – не самоціль, вона має бути засобом, який стимулює його діяльність» [2, с. 4].

Підсумовуючи, слід сказати, що запропоновані вище організаційно-педагогічні умови розвитку творчого потенціалу вчителя необхідні вони можуть відчутно впливати на розвиток такої особистої сфери людини як його творчість й тільки за умови спрямування зусиль викладачів, методистів, керівників шкіл, колег та самого педагога можливо забезпечити реальне творче зростання вчителя упродовж його професійної педагогічної діяльності.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити **висновок**, що розвиток творчого потенціалу вчителя є важливим об'єктом внутрішкільного управління і вимагає значної уваги з боку адміністрації школи. Адже позитивні зміни у сучасній школі можливі лише за наявності творчого, цілеспрямованого вчителя, готового виховувати інноваційну особистість.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Антоненць М.Я. Дидактичні проблеми загальноосвітньої школи у педагогічній спадщині

В.О. Сухомлинського: Монографія / М.Я. Антоненць. – К.: Виц. шк. – 2008. – 247 с.

2. Березняк Є. Директор школи і вчитель: етика взаємин / Є. Березняк // Освіта України. – 2000. – №12-13. – С. 6.

3. Даниленко Л.І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх закладах: Монографія / Л.І. Даниленко. – К.: Міленіум, 2004. – С. 358.

4. Калініченко Н.А. Світлий геній Павлиша. Збірник статей. Видання друге, доповнене / Н.А. Калініченко. – Кіровоград: ТОВ «Імекс-ЛТД», 2008 – 154 с., іл.

5. Сухомлинський В.О. Вибрані твори. В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К., «Рад. школа», 1976. – Т. 2. – С. 670.

6. Сисоєва С.О. Основи педагогічної творчості; підручник / С. Сисоєва. – К.: Міленіум, 2006 – 344 с.

7. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором // Вибрані твори: В 5 т. – К.: Рад. шк., 1976-1977. – Т. 4. – С. 339 – 626.

8. Сухомлинський В.О. Методика виховання колективу / В.О. Сухомлинський // Вибр. твори: в 5 т. – К.: Рад. шк., 1979. – Т. 1. – С. 401-637.

Творча особистість учителя: проблеми, теорії і практики: зб. наук. пр. / ред. кол. О. Мороз, Н. Гузій (та ін.). – К.: НПУ, 2006. Вип. 5(15). – С. 27-33.

УДК 37.018

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК УМОВА ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ШКОЛЯРІВ

Оксана ДОЦЕНКО (м.Новоукраїнка, Кіровоградська обл.)

У статті розглядається питання змісту поняття «освітнє середовище» та проблема формування компетентностей школярів, питання пропагування перспективного досвіду з даних проблем. Розрахована на широкий педагогічний загал.

Ключові слова: освітнє середовище, компетентність, перспективний досвід, творча реалізація ідей В. Сухомлинського, комунікативно-інформаційні компетентності, ситуація успіху, кольористика.

В статті рассматривается вопрос содержания понятия «образовательная среда» и проблема формирования компетентностей учеников, вопрос пропагандирования перспективного опыта. Рассчитана на широкий педагогический круг.

Ключевые слова: образовательная среда, компетентность, перспективный опыт, творческая реализация идей В. Сухомлинского, коммуникативно-информационные компетентности, ситуация успеха, колористика.

Постановка проблеми. Сучасний світ – це середовище відкритого інформаційного простору та динамічних змін. Вимоги, які ставить суспільство перед молодою людиною сьогодення, досить високі. Практика показує, що випускники загальноосвітніх шкіл, маючи достатньо високі теоретичні знання, дуже часто не можуть реалізуватися в сучасному житті. Це обумовлюється відсутністю компетенцій, що дозволяють вирішувати проблеми та завдання, які постають перед ними. Тож саме освітнє середовище має брати на себе відповідальність формування особистості, яка гідно витримає вимоги часу.

Поняття «освітнє середовище» багатогранне. Воно обумовлюється змістовою наповненістю, об'єктами і суб'єктами освітнього процесу, чинниками та факторами, які впливають на формування пізнавальних,

творчих, соціальних навичок, світоглядних переконань, тобто формування певних категорій компетентностей.

Аналіз актуальних досліджень. Школа, учитель, учень – це триєдина сутність, без якої не може в повній мірі розглядатися питання освітнього середовища. Сучасна школа, надаючи освітні послуги, має забезпечувати реалізацію відповідних запитів і потреб суспільства, які виявляються у сформованих комунікативних, громадянських, соціально-емоційних, інформаційних, творчих компетентностях школярів.

Сучасний учитель – це ерудована, професійно компетентна, морально виражена особистість, яка спрямовує свою діяльність на перспективу учня.

Сучасний учень не може бути лише носієм певної системи знань, він має активно і творчо